

Antopäivä
18.12.2006

Nro
✓ SM-2006-03634/Ri-2

Voimassaoloaika
1.1.2007 - 30.12.2011

Säädöseruste
Laki poliisin hallinnosta (110/1992) 4 §

Muuttaa
Sisäasiainministeriön ohje Huumerikossasioiden kir-
jaamisesta (SM-2004-02411/Ri-2)

Kohderyhmät
Poliisin henkilöstö

MENETTELY HUUMAUSAINEN KÄYTTÖRIKOSTA KOSKEVISSA ASIOISSA

1. Huumausaineen käyttörikosuudistus

Syyskuun alussa 2001 voimaan tulleen huumausaineen käyttörikosuudistuksen keskeisenä sisältönä oli rangaistusmääräysmenettelyn käytön mahdollistaminen huumausaineen oman käytön tapauksissa.

Rangaistusmääräysmenettelyn käyttömahdollisuudella tavoiteltiin mm. nopeaa rikosoikeudellista puuttumista huumausaineen käyttöön, syyttämättä-jättämiskäytännön yhtenäistämistä, muiden viranomais toimien kuin rangaistuksen määräämisen johdonmukaisuuden ja tehokkuuden lisäämistä alle 18-vuotiaiden ja huumeriippuvaisten osalta. Toimenpiteistä luopumisen kynnystä alennettiin siten, että jo hoitoon hakeutuminen voi olla siihen riittävä peruste, kun aiemmin edellytettiin hoitoon sitoutumista.

Uudistuksella ei ollut tarkoitus ankaroittaa huumausaineen käytöstä tai hallussapidosta omaa käyttöä varten tuomittavien rangaistusta. Lakivaliokunta korosti, että sakkorangaistuksen siirtäminen rangaistusmääräysmenettelyssä määrättäväksi ei saa johtaa toimenpiteistä luopumissäännösten soveltamatta jättämiseen ja että toimenpiteistä luopuminen yksittäistapauksessa ei saa kuitenkaan hämärtää teon rangaistavuutta, vaan rikokseen syyllistyneen toimintaan on puututtava vaikuttavalla tavalla.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen suorittaman tutkimuksen mukaan näyttäisi siltä, että rangaistusmääräysmenettelyä on käytetty sellaisiin huumausaineen käyttörikostapauksiin, joihin olisi voinut soveltaa lievempää seuraamusta, kuten huomautusmenettelyä tai seuraamusluonteista syyttämättä-jättämispäätöstä. Tällöin kysymykseen tulevat lähinnä nuoret ja huumeriip-

puvaiset. (Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219. Helsinki 2006).

Valtakunnansyyttäjänvirasto on antanut syyttäjille uudistetun yleisen ohjeen seuraamuksen määräämisestä huumausaineen käyttörikoksesta (VKS:2006:1, Dnro 34/31/06, Liite 1), jonka linjaukset otetaan huomioon myös poliisihallinnossa huumausaineen käyttörikosta koskevien asioiden käsittelyssä. Yhtenäisen menettelyn aikaan saamiseksi yleisohje sisältää erillisen taulukon rangaistusmääräysmenettelyä varten.

2. Viranomaistomien porrasteisuus

Seuraamusjärjestelmän ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuusnäkökohtien kannalta on tärkeää, että huumausaineen käyttörikoksiin liittyvät poliisin ja syyttäjien toimet ovat mahdollisimman yhdenmukaiset. Tarkoituksena on, että monia vaihtoehtoja sisältävä puuttumisjärjestelmä käyttörikoksiin toimii selkeän porrastetulla ja johdonmukaisella tavalla. Teon vähäisyyden asteesta riippuen kysymykseen tulevat: 1) poliisin toimenpiteistä luopuminen ja huomautus, 2) esitutinnan rajoittaminen, 3) seuraamusluonteinen syyttämättäjäittäminen / syyttäjän antama huomautus, 4) rangaistusvaatimuksen antaminen tai 5) syytteen nostaminen.

Poliisiin tulee neuvotella ja sopia toimialueensa syyttäjän kanssa tämän ohjeen soveltamisesta em. porrasteisuuden toteuttamiseksi ja toimintatapojen johdonmukaistamiseksi. Toimenpiteiden oikealla porrastamisella tähdätään huumausaineiden käytön, hallussapidon ja välittämisen tehokkaaseen katkaisuun.

3. Esitutkinta ja rangaistusmääräysmenettely

Huumausaineen käyttörikoksesta voidaan tuomita se, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta. Huumausaineen käyttörikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Kun on syytä epäillä huumausaineen käyttörikosta, siitä tulee kirjata tiedot poliisiasiantietojärjestelmään (PATJA) siten kuin sisäasiainministeriö on siitä erikseen ohjeistanut (Tietojen kirjaaminen poliisiasiantietojärjestelmään, SM-2004-02858/Ri-2 ja Huumerikosasioiden kirjaaminen, SM-2004-02411/Ri-2).

Poliisialoitteista rangaistusmääräysmenettelyä ei kuitenkaan sovelleta, mikäli kyseessä on:

- 1) alle 18-vuotias nuori
- 2) huumeriippuvainen
- hoitoon hakeutuva tai hoitosuhteessa oleva

3) teon katsotaan kuuluvan jäljempänä kohdassa 4 esitetyn poliisialoitteisen huomautusmenettelyn piiriin

Huumeriippuvaisen hoitoon hakeutuminen osoitetaan hoitopaikan kirjallisella todistuksella.

Poliisialoitteisessa rangaistusmääräysmenettelyssä kysymykseen tulisivat lähinnä tilanteet, joissa epäilty on käyttänyt useamman kerran huumausainetta tai hänellä on ollut hallussaan tai hän on yrittänyt hankkia muutamaa käyttökertaa vastaavan määrän huumausainetta. Poliisialoitteista rangaistusmääräysmenettelyä voidaan soveltaa huumausaineen käyttörikoksen uusijaan sekä huumausaineen lajiin katsomatta.

Oikeuskäytännössä on katsottu, että useat käyttökerrat muodostavat yhden huumausainerikoksen, jos ne muodostavat luontevan kokonaisuuden ajallisesti tai toiminnan jatkuvuuden vuoksi.

Rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan useista erillisistä käyttörikoksista (käyttökerroista) määrätä yksi yhteinen sakkorangaistus. Jos usean käyttökerran tapauksessa ilmenee epätietoisuutta siitä, voidaanko rangaistusvaatimus antaa epäillylle heti tiedoksi, laaditaan asiasta syyttäjälle toimitettava esitutkintapöytäkirja.

Huumausaineen käyttörikosta koskevassa esitutkinnassa selvitetään riittävästi sekä epäillyn henkilön että teon taustaa, jotta saadaan riittävästi tietoa eri seuraamusvaihtoehtojen ja jatkotoimenpiteiden arviointia varten. Epäillyltä tiedustellaan onko hän jo hoitosuhteessa ja jollei ole, niin annetaan hoitoonohjausta. Epäillyn kuulustelulla selvitetään huumausaineen käyttöön liittyvät seikat, huumausaineen hallussapidon tarkoitus sekä mistä hän on hankkinut huumausainetta. Usein juuri huumausaineiden käyttäjien kautta on mahdollisuus päästä kiinni varsinaiseen huumausaineiden levitysorganisaatioon.

Se mitä voidaan pitää lain tarkoittamana vähäisenä määränä kunkin huumausainetyypin osalta, ilmenee liitteenä olevasta taulukosta (Liite 1). Jos kysymys on jatkuvasta ja pitkäaikaisesta huumausaineen käytöstä, jo käytetyn huumausaineen määrä voi nousta huomattavasti suuremmaksi kuin taulukoon kirjatut määrät. Kysymys on tästä huolimatta huumausaineen käyttörikoksesta ja päiväsakkojen lukumäärä määräytyy jatkuvan käytön liukuman mukaisesti. Huumausaineen käyttörikos -nimikettä voidaan soveltaa huumausaineen lajista riippumatta. Arvioitaessa sitä, voiko kysymys olla omaan käyttöön tarkoitettu määrästä huumausainetta, tulee ottaa huomioon teon olosuhteet. Esimerkiksi ravintolassa, festivaaleilla ja muissa julkisissa tilaisuuksissa useiden käyttöannosten hallussapito antaa aiheen epäillä muutakin kuin omaa käyttöä.

Mikäli rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisessa ilmenee epäselvyyttä, neuvotellaan asiasta syyttäjän kanssa.

Huumausaineen käyttörikoksen osalta poliisi voi tehdä esitutkinnan rajoittamisesityksen syyttäjälle (ETL 4,3 §). Se on sitä perustellumpaa, mitä vähäisemmästä teosta on kysymys. Vähäisyysarvioinnissa voidaan antaa merkitystä esimerkiksi sille, onko teko tapahtunut julkisella tai yksityisellä paikalla. Nuoruusperusteen soveltaminen on sitä perustellumpaa, mitä nuoremasta henkilöstä ja suuremmasta ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta on kyse. Mikäli esitutkinta rajoitetaan konkurrenssiperusteella, tekijä tulee joka tapauksessa saamaan moitteen ja rangaistuksen muista rikoksista. Esitutkinnan rajoittamisperusteena voi olla myös tekijän hyvään alkuun päässyt hoito, jonka onnistumista ei haluta vaarantaa. Kyse on tällöin esitutkinnan ja rikosprosessin jatkamisen tarkoituksettomuudesta.

4. Toimenpiteistä luopuminen ja huomautus

Esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä. Poliisimies voi antaa tällaiseen rikokseen syyllistyneelle huomautuksen (ETL 4,1 § ja 43 §).

On huomattava, että huomautuksen antaminen on yksi laittomaan toimintaan puuttumisen muoto ja voi huumausaineen käytön lopettamisen kannalta johtaa usein parempaan lopputulokseen kuin ankarammat seuraamukset. Rangaistus ei ole ratkaisu huumeriippuvuudesta eroon pääsemiseksi, vaan siihen tarvitaan huumausaineen käyttäjän ja eri toimijoiden välistä saumatonta yhteistyötä.

Sekä yleis- että erityisestävyyden ylläpitämiseksi on tärkeää, että poliisi puuttuu kaikkiin huumausaineen käyttörikostapauksiin, ja että niistä myös kirjataan rikosilmoitus poliisiasiantietojärjestelmään. Henkilön mahdollisesti jäädessä myöhemmin uudestaan kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, poliisiasian tietojärjestelmään dokumentoidut tapaukset luovat pohjaa päätettäessä tarkoituksenmukaisista jatkotoimenpiteistä mm. tutkinnan, seuraamuksen, lupahallinnon, lastensuojelun sekä hoitotoimenpiteiden osalta.

Huumausaineen käyttörikos voidaan katsoa kuuluvan huomautusmenettelyn piiriin, mikäli sitä kokonaisuutena arvostellen on pidettävä ilmeisen vähäisenä. Huomautus voidaan antaa kirjallisesti tai suullisesti. Mikäli tällä vähäisyysperusteella esitutkinta jätetään esitutkintalain perusteella toimittamatta, annetaan huumausaineen käyttörikokseen syyllistyneelle aina myös huomautus.

Huumausaineen käyttörikoksesta huomautuksen saaneen henkilön osalta poliisiasiantietojärjestelmään tehdään asianmukainen henkilöpäätös -merkintä. Huomautuksen antaminen kirjataan henkilöpäätöksen selostusosaan tekstilä: ”Huumausaineen käyttörikoksesta annettu huomautus.” Myös kenttälanteissa annettujen huomautusten osalta tulee huumausaineen käyttörikos kirjata edellä mainitulla tavalla poliisiasiantietojärjestelmään. Mikäli poliisiasiantietojärjestelmästä ilmenee, että henkilölle on jo aikaisemmin annettu huomautus / huomautuksia, voidaan tilanteen mukaisesti asia käsitellä joko

poliisialoitteisella rangaistusvaatimuksella (ei kuitenkaan hoitoon hakeutunut tai hoidossa oleva) tai suorittaa asiassa esitutkinta ja saattaa esitutkintapöytäkirja syyttäjän syyteharkintaan.

Vähäisyyttä arvioitaessa otetaan huomioon huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne, ensikertalaisuus sekä olosuhteet muutoinkin. Edellytysten täytyessä poliisialoitteista huomautusmenettelyä voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun

- huumausaineen käyttö tai vähäisen määrän hallussapito tapahtuu yksityisellä paikalla, eikä teosta aiheudu muille häiriötä
- yleisellä paikalla hallusta tavataan vain hyvin vähäinen määrä (kertannos) huumausainetta eikä tapaukseen liity yleisellä paikalla tapahtunutta käyttöä

Poliisialoitteista huomautusmenettelyä ei kuitenkaan käytetä, mikäli kyseessä on alle 18-vuotias ensikertalainen (Kohta 5.), käyttötilanne on johdattanut muitakin käyttämään huumausainetta, kyseessä on erittäin vaarallisen huumausaineen käyttö tai huumausaineen käyttörikoksen lisäksi henkilö on syyllistynyt myös muihin rikoksiin.

Hoidossa olevan tai hoitoon hakeutuneen huumeriippuvaisen syyllistyttyä huumausaineen käyttörikokseen, hänelle annetaan teosta poliisialoitteinen huomautus. Hoitoon hakeutumattoman huumeriippuvaisen osalta voidaan suorittaa esitutkinta ja saattaa asia syyttäjän syyteharkintaan.

5. Alle 18-vuotias nuori

Erityisen tärkeää on puuttua alle 18-vuotiaiden nuorten tekemiin huumausaineen käyttörikoksiin. Heidän osaltaan poliisialoitteista rangaistusmääräysmenettelyä ei kuitenkaan käytetä, vaan huumausaineen käyttörikoksen johdosta suoritetaan mahdollisimman nopeasti esitutkinta ja saatetaan asia syyttäjän syyteharkintaan sekä annetaan hoitoonohjausta ja tehdään ilmoitus lastensuojeluviranomaiselle.

Huumausaineen käyttörikoksesta ensimmäisen kerran kiinni jääneelle alle 18-vuotiaalle järjestetään mahdollisimman pian teon jälkeen puhuttelutilaisuus. Tilaisuudessa ovat nuoren lisäksi samanaikaisesti läsnä syyttäjä, poliisi, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomainen ja nuoren huoltaja(t). Nuorelle varataan mahdollisuus kutsua tilaisuuteen myös haluamansa tukihenkilö, esimerkiksi oma kaveri. Tarveharkinnan mukaan tilaisuuteen voidaan kutsua muitakin, esim. nuorisotyöntekijä. Näin tuodaan nuorelle esille selkeä rikosoikeudellinen moite teosta sekä tarjotaan mahdollisuus, sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteille sekä nuoren tuelle päihitteettömyyteen.

Syyttäjän johdolla tapahtuva puhuttelutilaisuus tähtää rikosoikeudellisesti seuraamusluonteiseen syyttämättä jättämiseen ja suullisen huomautuksen antamiseen nuorelle ja kasvatuksellisesti nuoren luopumiseen huumeiden käytöstä. Jos nuori ei saavu tilaisuuteen tai siinä ilmenee muutoin, ettei toi-

menpiteistä luopuminen ole tarkoituksenmukainen ratkaisu, myös rangaistusvaatimuksen antaminen tai syytteen nostaminen on mahdollista.

Jos nuori puhuttelun jälkeen syyllistyy uudelleen huumausaineen käyttöön, puhuttelutilaisuutta ei yleensä ole tarkoituksenmukaista järjestää uudelleen. Seuraamusten, toimenpiteiden ja menettelytapojen suhteen on nuoren kohdalla edelleenkin noudatettava tarkkaa harkintaa. Toimenpiteistä luopumista voidaan soveltaa nuoriin ja ensikertalaisiin muita väljemmin. Näistä syistä alle 18-vuotiaalle nuorelle ei tule antaa rangaistusvaatimusta eikä -määräystä ennen kuin syyttäjän, poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisen kesken on yhteistyössä selvitetty soveliaimmat toimenpiteet.

Jos nuori on syyllistynyt huumausainerikokseen tai huumausaineen käyttörikoksen lisäksi muihin rikoksiin, puhuttelu on yleensä tarkoituksenmukaista järjestää vain siinä tapauksessa, että syyttäjä pitää toimenpiteistä luopumista ja huomautuksen antamista mahdollisena kaikista rikoksista.

6. Hoitoonohjaus

Huumausaineen käytöstä voidaan jättää syyte nostamatta ja rangaistus tuomitsematta, jos tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon (RL 50:7 §). Poliisi antaa huumausaineen käyttäjälle aina hoitoonohjausta, tukee tätä hoitoon hakeutumisessa sekä osoittaa mistä hoitoapua on paikkakunnalla saatavissa. Arvioinnin varsinaisesta hoitotarpeesta tekee terveydenhuollon ammattilainen. Hoidon tavoitteena on saada huumausaineen käyttäjä lopettamaan huumausaineiden käyttö. Mikäli huumausaineiden kysyntää saataisiin rajoitettua, olisi tämä omiaan vaikuttamaan vähentävästi myös huumausaineiden tarjontaan sekä huumausaineiden käyttöön liittyvään oheisrikollisuuden määrään, sillä tutkimusten mukaan huumausaineiden käyttäjät syyllistyvät usein myös muihin rikoksiin.

Suoritetusta hoitoonohjauksesta kirjataan tiedot poliisiasiantietojärjestelmään laatimalla s-nimikkeellä oleva ilmoitus ”Huumausaineen käyttäjän hoitoonohjaus”. Näin voidaan seurata henkilön hoitoonohjaustilannetta: onko henkilölle vielä annettu hoitoonohjausta, onko hän hakeutunut hoitoon tai onko hän jo hoitosuhteessa. Tiedoilla on merkitystä päätettäessä huumausaineen käyttörikokseen liittyvästä seuraamuksesta sekä muista tarpeellisista hoitoonohjaus- ja jatkotoimenpiteistä.

Poliisin on paikkakuntakohtaisesti yhteistyössä syyttäjän, päihdehuollon ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sovittava menettelytavoista, joilla voidaan edistää riskiryhmiin kuuluvien varhaista hoitoon tai tukipalveluihin hakeutumista ja ehkäistä käyttörikokseen syyllistymisen uusiutumista.

Tavoitteena on luoda kiinteänä viranomaisyhteistyönä toimiva puuttumis- ja hoitoonohjausjärjestelmä. Päihdehuoltolain mukaan kunnan on huolehdittava tarpeenmukaisen päihdehuollon järjestämisestä.

7. Huumausaineen tunnistaminen

Rangaistusvaatimuksen tiedoksi antaminen edellyttää, että epäillyllä ollut aine tunnistetaan huumausaineeksi. Aine tulee tunnistaa hajun, koostumuksen tai pikatesterin perusteella epäillyn mainitsemaksi huumausaineeksi.

Jos epäilty kiistää aineen olevan huumausainetta, eivätkä poliisin käytössä olevat pikatesteritkään tunnista ainetta huumausaineeksi, aine lähetetään keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon tutkimuksia varten.

Huumausaineen tunnistamiseen liittyvät tiedot merkitään rangaistusvaatimuslomakkeelle.

8. Pakkokeinojen käyttämisestä

Kotietsintä voidaan suorittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä (PKL 5:1 §).

Huumausaineen käyttörikoksen selvittämisen johdosta suoritettavalla kotietsinnällä voidaan löytää huumausaineiden käyttöön liittyviä välineitä ja huumausaineita. Etsintä voi antaa merkityksellistä tietoa mm. oman käytön laajuudesta sekä huumausaineen levitysorganisaatiosta ja levittämiseen liittyvistä seikoista. Huumausaineiden maahantuonti ja levitys on järjestäytyntä rikollista toimintaa, johon voidaan päästä kiinni juuri kotietsintöjen suorittamisen kautta.

Huumausaineen käyttörikoksen johdosta voidaan suorittaa henkilöntarkastus (PKL 5:10 §) ja henkilönkatsastus (PKL 5:11 §).

Huumausaineen käyttörikokseen syyllistyneeltä otetaan henkilötuntemerkit (PKL 6:4 §) ja häntä voidaan pitää kiinni otettuna enintään 12 tunnin ajan.

9. Huumausaineen takavarikko

Huumausaineen käyttäjän hallusta tavatut huumausaineet ja niiden käyttövälineet takavarikoidaan (HuumausaineL 10 §). Huumausaineen takavarikko kirjataan huumausainerikosasioiden kirjaamisohjeessa (SM-2004-02411/Ri-2) edellytettävällä tavalla poliisiasiantietojärjestelmään TVP-, HTY-, HKY tai KEY -lomakkeella. Huumausaineen takavarikosta ja hävittämisestä merkitään tiedot myös kenttä rangaistusvaatimukseen.

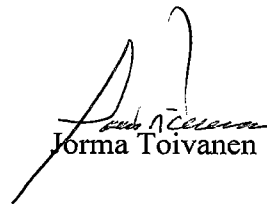
Takavarikoitu huumausaine hävitetään todistettavasti. Huumausaine tai osa siitä on kuitenkin säilytettävä niin kauan kuin sitä mahdollisesti tarvitaan oikeudenkäynnissä todisteena.

10. Rattijuopumus ja huumausaineen käyttörikos

Mikäli henkilön epäillään kuljettaneen ajoneuvoa huumausaineen vaikutuksen alaisena, kirjataan poliisiasiantietojärjestelmään sekä rattijuopumus että huumausaineen käyttörikos. Tältä osin tämä ohje muuttaa huumerikosioiden kirjaamisohjetta (SM-2004-02411/Ri-2). Esitutkinnassa huumausaineen käyttörikos ja rattijuopumus tutkitaan rikostunnusmerkistöjensä mukaisesti.

Viime kädessä syyttäjän harkintaan jää se, lähteekö hän ajamaan syytettä sekä huumausaineen käyttörikoksesta että rattijuopumuksesta vai pelkääntään rattijuopumuksesta.

Poliisijohtaja

Jorma Toivanen

Ylikomisario

Arto Hankilanoja